

יש מפרשים: משום הטורח המרובה שיש בטיפולה, שחסך מן הכהן. וי"מ משום שאסור לגדלה בא"י אלא בחורשין ולא בישוב. ולטעם זה יצא שבחור"ל משלם חציה כבהמה גסה (כ"כ הרא"ש והטור).

חזוב זה הוא רק לר"מ הדין דינא דגרמי (וכן הלכה. ואולם הרי"ף כתב שבדיין שהורה אין דנים דינא דגרמי, אבל לדעת החולקים אינו חייב אם נשחט על פיו ולא עשה מעשה בידיו (עפ"י תוס').

ג. מומחה שהתיר את הבכור בטעות, אפילו עשה מעשה בידיו – פטור מלשלם.

דיני דיין שטעה – בסנהדרין לג.

דף כט

מב. א. האם מותר ליטול שכר להיות רואה את הבכורות?

ב. האם מותר ליטול שכר על שאר מצוות כגון להורות וללמד תורה?

ג. האם מותר לכהן להיטמא כדי לילך לדון או להעיד וכדו'?

א. אין ליטול שכר על ראיית בכור, והעושה כן – אין שוחטים על פיו, אלא אם כן היה מומחה כאילא ביבנה (שחסיד היה ולא נחשד שמתיר בגלל השכר. רש"י), שהתירו לו חכמים להיות נוטל בבהמה דקה ארבע איסרות, ובגסה, שטורח בדיקתה מרובה יותר: ששה.

וכשנוטל שכר, נוטלו בין שנמצא תם בין שנמצא בע"מ. ולא התירו לו ליטול אלא פעם אחת לכל בכור, אפילו יראהו כמה פעמים. וכל זה כדי שלא יחשדוהו שמתיר שלא כדין בגלל השכר, או להפך, אסרו שלא כדין כדי לבדוק שוב.

א. מובא בטור יו"ד (שיב) שהמומחה שהתירו לו ליטול שכר, נוטל שכר בטלה דמוכה. והבית-יוסף

כתב שמהרמב"ם נראה שלא יטול אלא אם ב"ד פסקו שכרו.

ב. התוס' כתבו לפי תירוץ אחד שאינו חייב לראותו פעם נוספת. ואולם הרמב"ם כתב שחייב

לראותו כמה פעמים שמביאים אותה לפניו (וכ"פ בשו"ע יו"ד שיב, כמוש"כ האחרונים).

ג. משמע מהרמב"ן שהטעם לכך שאין שוחטים על פי הנוטל שכר, משום שנטל שכר שלא כדין,

ולא משום החשד שמא הוא באמת תם. ולפי"ז גם המומחה שנוטל שכר פעמיים, כיון

שעושה שלא כדין – אין שוחטים על פיו. ובשפת אמת פקפק בדבר.

ב. הנוטל שכר לדון – דיניו בטלים. להעיד – עֲדוּתָיו בטלות. וכן להזות מי חטאת או לקדשם – מימיו מי

מערה ואפרו אפר מקלה, לפי שאסור ליטול שכר על המצוה ועל הלימוד (ראה למדתי אתכם חקים

ומשפטים כאשר צוני ה' אלקי – מה אני בחנם אף אתם בחנם). ואפילו הוא עצמו למד בשכר, לא יִלְמַד

אלא בחנם (אמת קנה ואל תמכר).

ואולם אם היה מפסיד ממון בשל כך, כגון שהיה כהן וע"י הליכתו נטמא ומנוע מלאכול בתרומה – הרי

זה מאכילו ומשקו וסכו. וכן אם היה זקן וצריך חמור לרכב עליו – נוטל דמי הפסדו.

וכן נוטל שכר כפועל בטל של אותה מלאכה שהוא רגיל בה.

פרש"י (עפ"י תוס'): משערים כמה היה מוכן לפחות משכרו כדי לבטל היום ממלאכתו הרגילה,

לעשות במלאכה קלה כגון זו שאין בה טרחה. והתוס' מפרשים: כמה היה נוטל כדי ליבטל

לגמרי ממלאכתו הרגילה.

נטילת שכר טירחה על הכנות למצוה, כגון במי-חטאת שכר מילוי והבאה – מותרת, ורק שכר הזאה וקידוש אסור.

א. מותר ללמוד תורה בשכר כאשר מוכח שנוטל שכר בטלה, שעל ידי כן מבטל מלאכתו ומלמד, וכגון שאין לו כל פרנסה אחרת. או אפילו יש לו, ומוכח שמניח עסקיו ומלמד.

וכן בלימוד לקטנים – מותר ליטול שכר שימור תינוקות או שכר פיסוק טעמים, למ"ד (תוס'), עפ"י כתובות קה ונדרים לו).

ב. במקום אחר אמרו: דיינן הנוטל שכר לדון – מכוער הדבר אלא שדינו דין. ופרשו התוס' (עפ"י מהרש"א) בשכר בטלה שאינו מוכח [י"א: דוקא כשידוע שהוא בעל מלאכה אלא שבאותו זמן שבאו לדון לפניו אינו עוסק במלאכתו. עפ"י סמ"ע חו"מ ט]. אבל שכר בטלה דמוכח [וניכר הדבר שהוא שכר הבטלה בלבד ולא יותר. רמב"ם] – מותר. ושכר דין – אפילו בדיעבד דינו בטלים כנ"ל.

גם כשמותר ליטול – יטול משני הצדדים בשוה, ובנוכחות שניהם (רמב"ם סנהדרין כג,ה). וכן הדין בשכר פשרה – מותר ליטלנו מבעלי הדינים באופן זה (ב"ח וש"ך חו"מ ט).

ג. מותר לכהן ליטמא בכל טומאות מלבד טומאת מת.

מלשון רש"י בכ"מ משמע שאסור לכהן לטמא עצמו בכל טומאה שהיא (ע' יומא פ: ובגה"ש; חולין לה [ע' במש"כ שם]; עירובין לא.). ונראה לכאורה לדעתו שזהו איסור אחר, לגרום לעצמו מניעה מאכילת תרומה וקדשים, וכעין זה דייקו מהרש"י בקדושין כא שיש איסור בהטלת מום לכהן.

וכן מותר לו לצורך מצוה להטמא בבית הפרס (= שדה שנחרש בה קבר) שטומאתו מדרבנן (בזמן שאין שם דרך אחרת. ערמב"ם אבל ג, יד).

יש מפרשים שהתירו רק ע"י ניפוח העפר, ואעפ"י שמנפח נטמא לענין תרומה [ואולם ישנן מצוות מיוחדות שהתירו בשבילן לעבור בבית הפרס בלא בדיקה, כגון ללמוד תורה ולישא אשה] (עפרש"י ושאלתות). ור"ת פירש אפילו ללא ניפוח, אבל כשניפח – טהור (וכ"מ ברמב"ם אבל ג, יד; שו"ע יו"ד שעב, א. ע"ע בתוס' כמה חילוקי דינים; חו"א אהלות כד. וע"ע בהגיגה כה).

מג. א. החשוד על הבכורות, האם מותר ליקח ממנו עורות בשר ובגדי צמר? וכן החשוד על השביעית – לענין לקיחת פשתן ומוצריו?

ב. החשוד להיות מוכר תרומה לשם חולין – מה מותר ומה אסור ליקח ממנו?

א. החשוד על הבכורות (כגון חשוד להטיל בהם מום) – אין לוקחים ממנו עורות שאינם עבודים, אבל עבודים – מותר לפי שאינו טורח בהם. רבי אליעזר אומר: לוקחים ממנו עורות של נקבה. וחכמים אוסרים, שמא יחתוך זכרותו ויאמר נקבה היתה ואכלוהו עכברים. הלכה כחכמים.

אין לוקחים ממנו בשר צבאים – לפי שדומה לבשר העגל ומתחלף בו. ואין לוקחים ממנו צמר, אפילו מלובן. אבל לוקחים ממנו טווי או בגדים [אפילו אינם טוויים, כגון לבדים] – שאינו טורח בצמר הבכור.

כיוצא בזה, החשוד על השביעית – אין לוקחים ממנו פשתן, אפילו סרק (= כתוש ומסורק. שדבר קל הוא לסרקו. ר"ג), אבל לוקחים ממנו טווי או אריג.

נחלקו בירושלמי (מעשרות ה,ג) בטעם שגזרו על פשתן הגם שאינו מאכל אדם ולא בהמה; אם מגזרת איסור ספיחים או מפני שהורע שגדל בו יש בו קדושת שביעית, או משום קנס. ולקחת זרע שאינו נאכל כגון זרע לפת וצנון, מהחשוד – יש מתירים (ר"ש מעשרות ה,ח) ויש אוסרים (רמב"ם שמיטה ח, יג-יד).

ב. החשוד להיות מוכר תרומה (או מעשר. רמב"ם מעשר יב,טז) לשם חולין; רבי יהודה אוסר ליקח ממנו אפילו מים ומלח, משום קנס שקנסוהו. רבי שמעון אומר: אין אסור ליקח אלא דבר שיש בו זיקת תרומה, כגון קרבי דגים שמעריבים בהם שמן זית.

וכן סיפרו על טבח שהיה מוכר חלב-אסור בחזקת מותר, וקנסו רבא שלא ליקח ממנו אגוזים. והסבירו שהורה כרבי שמעון, ולפי שע"י אגוזים היה מערים, שהיה משחד את ילדי הטבחים באגוזים להביא לו חלב אסור [או שאר דברים. ע' טור פרישה וט"ז יו"ד קיט] – לכך קנסו באגוזים.

א. משמע מזה שהלכה כר' שמעון (הל' בכורות לרמב"ן; רא"ש פ"ה ה; רמב"ם מעשר יב,טז ובנו"כ; ליקוטי הלכות [ויש נוקטים גם בעלמא שהלכה כר"ש כנגד רבי יהודה, אבל אין כן דעת רוב הראשונים. ע' לעיל יא. עירובין מו: ובראשונים; שיטמ"ק ב"ק מד: ב"י וב"ח קיט וט"ז שם סק"ז).

ב. אין איסור ליקח ממנו אלא מכל שלפניו אבל אוצרות מותר, מפי שמתירא לערב תרומה באוצרו שמא יודע הדבר ויפסיד הכל (רמב"ם מעשר יב,טז).

ג. יש מי שכתב שאף בדיעבד, אם עברו וקנו מהחשוד אגוזים וכד' – אוסרים באכילה (עפ"י פרי תואר קיט סק"ד).

ד. משמע שגם לרבי שמעון שלא קנס במים ומלח, אבל באותם דברים שיש בהם זיקת תרומה, אסור לקנות אפילו בחשש רחוק ובאיסורין דרבנן שמצד הדין אין לחוש לאיסור באופן זה. אך מסתבר שזה דוקא בחשוד למכור ברמאות ולהכשיל בני אדם, אבל אם אינו חשוד להכשיל ולרמות, אעפ"י שאינו שומר תורה ואין לו נאמנות כלל לענין איסורים [וכגון מוכרים שכירים ברשתות מוזן גדולות כסופרמרקט] – אין כאן דין 'חשוד' אלא יש לדון לפי הכללים הרגילים בספקות – רוב ומיעוט, וספיקא דאורייתא ודרבנן (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ד צו).

דף ל

מד. א. החשוד על דבר אחד – האם הוא חשוד לדברים אחרים אם לאו?

ב. הבא לקבל עליו דברי חברות חוץ מדבר אחד – האם מקבלים אותו? וכן בן לוי שבא לקבל דברי לוי, או כהן; המקבל ע"ע זהירות בנטילת-ידיים ולא בשאר טהרות, או להפך – האם מקבלים אותו?
ג. הבא לקבל דברי חברות – האם מקבלים אותו מיד או מלמדים אותו תחילה ורק אח"כ מקבלים?
ד. כיצד מקבלים דברי חברות? ומה דינם של בני ביתו של המקבל או של החבר?
ה. האם תלמיד חכם או זקן היושב בישיבה, צריך לקבל דברי חברות?

א. העולה מסוגיתנו שהחשוד על הקל – אינו חשוד על החמור, ואילו החשוד על החמור – חשוד לקל. כן סתמה משנתנו וכדעת רבי עקיבא; –

הלכך החשוד על השביעית – אינו חשוד על המעשר (– למכור מעשר שני בחזקת חולין. תוס'. ומרש"י משמע שפירש לענין איסור טבל), שיש במעשר חומר שנאכל לפניו מן החומה דוקא. ואולם במקומו של רבי יהודה, שביעית היתה חמורה על בני אדם, הלכך החשוד שם על השביעית – חשוד למעשר.